

ПОЛІТИКА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: МЕТОДИКА АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Воронкова В.Г. (м. Запоріжжя)

Анотація

В статті дається об'єктивний аналіз глобальних проблем людства, які визначають основи того, щоб країни об'єднали зусилля заради їх подолання; визначаються напрямки роботи, в контексті яких країни і континенти можуть об'єднуватися заради подолання загрозливих явищ сучасності; обґрунтовуються роль і значення Програми НАТО «Партнерство заради миру» для України; дається аналіз плюсів і мінусів вступу України до НАТО; визначаються основні стратегічні напрями діяльності України співпраці з країнами НАТО.

The article provides an objective analysis of global challenges that define the basis that the country joined efforts to overcome them, identify areas of work in the context of which countries and continents can be united for the sake of overcoming the dangerous phenomena of modernity; substantiate the role and importance NATO program "Partnership for Peace" for Ukraine, analyzes the pros and cons of Ukraine joining NATO identifies the main strategic directions of Ukraine and NATO cooperation .

Ключові слова

НАТО, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ, ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ, ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА, АНТРОПОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Вступ

На виконання наказів Міністерства освіти і науки від 14.11.2008р. №1038 «Про затвердження Плану заходів з виконання державної цільової програми інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки» та від 27.01.2009р. №37 «Про затвердження плану заходів з виконання Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки» Міністерство України і науки сприяло введенню у загальноосвітніх навчальних закладах факультативних/спеціальних курсів з питань міжнародної безпеки, євроатлантичної та європейської інтеграції України, співпраці з НАТО. У зв'язку з цим у статті даються основні напрямки співпраці України з НАТО, плюси і мінуси вступу України до НАТО, основні напрямки вирішення глобальних проблем людства, в контексті вирішення яких Україна може об'єднати свої зусилля, поінформувати населення, і у даному випадку студентів, для об'єктивного аналізу **всіх процесів**, які відбуваються у сучасному світі.

Мета статті: проаналізувати глобальні проблеми людства, які свідчать про те, що необхідно об'єднаними зусиллями вирішувати надзвичайно складні проблеми; визначити основні напрямки глобальних проблем людства, які потребують об'єднання **зусиль всіх держав** і всіх континентів; аргументувати роль і значення Програми НАТО «Партнерство заради миру»; розкрити ступінь усвідомленості євроатлантичного вибору населенням України; дати соціологічний аналіз плюсів і мінусів вступу України до НАТО.

Обговорення проблеми

Джерельна база стосовно цієї теми досить широка, існує навіть декілька видів праць по цій тематиці.

Серед праць загального характеру слід виділити:

– працю Іванової І.М. “Концепция Атлантического сообщества во внешней политике США”, видану у Москві у 1985 році, в якій автор висвітлює основні аспекти зовнішньополітичної діяльності Сполучених Штатів у післявоєнний період;

– роботу Шеїна В.С. “США и НАТО: Эволюция империалистического партнерства”, видану у Москві у 1985 році, що акцентує увагу на **особливій ролі США** у Північноатлантичному Союзі; спільну роботу Караганова С.А., Трофіменко Г.А., Шеїна В.С. “США – диктатор НАТО”, видану у Москві в 1985 році, яка визначає позицію Сполучених Штатів Америки в НАТО;

– працю Воронцова Г.А. “Атлантические отношения и современность”, що була видана у Москві в 1977 році, і яка висвітлює відносини США і Європи в 1945-1970-ті роки.

– До монографій і публікацій по цій тематиці можна віднести: * статтю Квітки В. “Для чого існує завтра?”, надруковану в газеті “Столиця” 10 лютого 1998 року; публікацію Гончара Б.М. та Гончар Ю.Б. “Ставлення США до проблем інтеграції країн Центрально-Східної Європи в Західноєвропейське об'єднання”, надрукованій в “Питаннях нової та новітньої історії” у випуску №41 за 1995 рік, присвяченій проблемам нової Європи та ставленню до них Сполучених Штатів; статтю Каспрука Б. “НАТО як гарант стабільності та безпеки в Європі”, що була надрукована у газеті “Час” за 9 жовтня 1997 року, і роз'яснювала місце та роль НАТО на сучасному етапі;

– статтю Шитова А. “Конференция в США про будущее НАТО”, надруковану у журналі “Компас”, №17-18 за 1997 рік, яка висвітлює думки американських експертів щодо політики Північноатлантичного Союзу у наступному столітті;

– публікацію Кікіло В. “Американские эксперты о проблемах расширения НАТО”, опублікованій в журналі “Компас”, №29 за 1997 рік, та присвяченій одному з головних напрямків політики НАТО на сучасному етапі - проблемі розширення Альянсу, та ряд інших праць. При аналізі даної проблеми слід використовувати також праці довідкового характеру **такі, як “НАТО. Довідник”, “Організація**

Північноатлантичного Договору. Статті та інші. Серед документів та матеріалів слід виділити: “Зустріч на вищому рівні в Мадриді”, “Декларацію сесії Північноатлантичної Ради”, програму “Партнерство заради миру”.

Як свідчить антропологічна експертиза всіх проблем сучасності, сучасне становище у світі на початку XXI століття формується під впливом швидкоплинних змін, що відбуваються у системі міжнародних відносин, і визначається активізацією інтеграційних процесів на глобальному та регіональному рівнях, - з одного боку, так і зростанням суперництва між світовими і регіональними центрами сили за збереження та посилення свого впливу на перебіг розвитку цих відносин, - з другого. Загальні глобалізаційні процеси на Європейському континенті спричинили докорінний перегляд системи **національної безпеки України**, який логічно трансформувався у державне рішення щодо євроатлантичної інтеграції. На початку XXI століття міжнародне співтовариство зіткнулося з принципово новими загрозами у глобальній, регіональній та національній безпеці, без подолання яких марно сподіватись на безпечне майбутнє. У цьому контексті складні системні питання безпеки залишаються не лише важливим чинником виживання і незалежності держав, вони також виступають глобальними інтеграторами сучасного світу. Загальний прибуток кримінальних структур від торгівлі сучасними рабами становить кілька мільярдів доларів на рік, що прирівнюється до прибутків від торгівлі наркотиками та зброєю. Одними з найважливіших чинників, які дозволили цьому злочину набути сучасних масштабів, були загальний спад в економіці України, **різке зростання рівня безробіття**, прогалини у законодавчих документах і головне – занепад моральних цінностей населення. Нині однією з найнебезпечніших загроз для економічного та соціального розвитку країн світу є міжнародна ескалація таких небезпечних для людства злочинів, як **легалізація (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму**. Ефективно протидіяти цьому злу можна лише спільними, консолідованими зусиллями.

Широкомасштабна **імміграція іноземців**, а особливо нерегульована та нелегальна, може привести до серйозних проблем країни, що приймає, і мати такі негативні наслідки, як зростання злочинності та інфекційних захворювань, етнічні напруження та соціальні конфлікти. Нелегали і біженці – лише одна з декількох міграційних проблем, з якими довелося зіткнутися країнам Центральної та Східної Європи, і при всій своїй багатоаспектності може бути окреслена у трьох вимірах: загальнодержавному, регіональному і міжнародному. Зростання організованої злочинності, загострення міжетнічних та міжнаціональних суперечностей, погіршення екологічної обстановки, міжнародна терористична діяльність, збройні конфлікти в різних регіонах планети,

нелегальна міграція, неконтрольоване розповсюдження зброї масового ураження та наркобізнес докорінно змінили характер викликів безпеці й змусили шукати на євроатлантичному просторі нові способи вдосконалення системи міжнародних відносин. Корупція та негативні наслідки, які вона породжує, не лише перешкоджають розвиткові суспільства, але й дискредитують право як основний інструмент регулювання життєдіяльності держави та формують у суспільній свідомості **уявлення про захист громадян перед владою та злочинністю**. Ефективна протидія транснаціональній злочинності, різновидом якої є тероризм та інші насильницькі форми екстремізму, неможлива без тісного міжнародного співробітництва. З-поміж низки глобальних соціальних проблем, що гостро постали сьогодні перед світовим співтовариством і Україною, зокрема, однією з найскладніших і найболючіших, є **наркоманія** та незаконний обіг наркотиків. Наркоманія, наркобізнес без перебільшення є загрозою національній безпеці України. Ефективні механізми регіональної безпеки можуть бути створені лише за умови врахування передусім цих факторів. Такі механізми мають забезпечувати економічну, інформаційну, екологічну, соціальну та іншу захищеність усіх країн будь-якого регіону. Комп'ютерна злочинність є для України досить новим явищем, породженим широким впровадженням в економічні процеси сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій. Комп'ютерні злочини характеризуються високим рівнем технічного забезпечення, латентністю, організованістю, міжрегіональними та міжнародними зв'язками. Міжнародний тероризм і розповсюдження зброї масового ураження (ЗМУ) – серед найнебезпечніших явищ, які загрожують самому існуванню цивілізованого світу на сучасному етапі. Особлива небезпека полягає в їхній синергетичності, тобто у тому, що вони підсилюють одне одного. Феномен економічної взаємозалежності й подальше розширення економічного співробітництва сприятиме стабілізації регіональної ситуації та запобіганню появи нових розділювальних ліній, що можуть унеможливити стійкість системи безпеки у Європі в XXI сторіччі. На цьому часовому відтинку **у порівнянні** з періодом холодної війни політична обстановка стала менш напруженою.

Між країнами регіону накопичений значний досвід співпраці у політичній, економічній, науково-технічній, культурній та іншій сферах, що спирається на спільність історичних доль, географічного положення, економічного розвитку, культури, мов, традицій. І хоча ще існує низка розбіжностей, однак в цілому політична ситуація об'єктивно обумовлює пошук взаємних інтересів, у тому числі й у разі вирішення проблем безпеки. Одразу після проголошення державної незалежності Україна започаткувала партнерські відносини з НАТО, вступивши до Ради північноатлантичного партнерства.

У 1994 році Україна стала першою учасницею програми **НАТО «Партнерство заради миру» серед** країн Співдружності Незалежних

Держав. Сьогодні можна з впевненістю сказати, що відносини України з НАТО мають свою власну історію, яка побудована на принципах партнерства, взаєморозуміння та довіри з метою об'єднання спільних зусиль для створення сучасної системи міжнародної безпеки. Як відмічає В.Горбулін, ступінь усвідомлення євроатлантичного пріоритету різними політичними та соціальними групами суспільства нині ще не забезпечує належної внутрішньополітичної підтримки цього курсу. Водночас, у цілому має місце певне зростання зацікавленості та позитивної динаміки у ставленні політичних партій, громадських організацій, органів виконавчої та законодавчої влади, окремих соціально-політичних груп і громадян України до **євроатлантичних процесів**. Україна поділяє демократичні цінності та стандарти, які є підвалинами НАТО як вагомої європейської політичної структури, а, це в свою чергу, сприяє поступовому зміцненню в Україні демократичних і виборних інституцій, незалежної судової влади, розвитку громадянського суспільства, боротьби з корупцією тощо. Так, за результатами опитування, проведеного Інститутом євроатлантичної інтеграції, понад 60% громадян вважають себе недостатньо поінформованими стосовно НАТО. Багатьом невідомо, що співробітництво України з Альянсом, яке зосереджено, переважно, в політичній та науковій сферах, здійснюється на партнерських засадах за сприяння НАТО і його країн-членів та є економічно вигідним для України. Виділено окремі групи населення, які найбільш виразно підтримують інтеграцію України до НАТО. Це, передусім, науковці (54%) та студенти (52%). Серед вікових груп домінує молодь (51%), зважене ставлення виявляють представники середнього покоління, низьку підтримку – пенсіонери (71%); позиції офіційної влади й опозиції з цього питання практично не відрізняються (48 і 49%). У релігійному контексті провідні позиції займають віруючі Католицької Церкви в Україні (52%), віруючі Української греко-католицької Церкви (47%), віруючі Протестантської Церкви (44%). Регіональний аспект можна характеризувати вираженою підтримкою вступу до НАТО мешканців Західного регіону України (48%). Населення Центру України підтримує інтеграцію, але без ентузіазму, властивого жителям Заходу, а жителі Сходу й Півдня України відрізняються порівняно низькою підтримкою. Серед етнічної спільноти українського суспільства частіше прихильниками євроатлантичної інтеграції є українці. Антропологічна експертиза впливу **різних факторів** на інформованість населення щодо євроатлантичної інтеграції України показала, що єдиним яскраво вираженим негативним чинником є існування серед населення сформованого стереотипу щодо агресивного, завойовницького та негативного характеру діяльності НАТО у світовій практиці. Це було відзначено **більш, ніж половиною експертів (52,2%)**, які вважають, що внаслідок існування зазначеного стереотипу люди просто не хочуть сприймати інформацію про НАТО. Водночас, потрібно чітко

усвідомлювати, що ухвалення політичних рішень, які не узгоджуються з думкою людей, досить часто призводить до падіння авторитету органів влади. Таким чином, у суспільстві панують різні, часто діаметрально протилежні настрої щодо вступу України до НАТО. Таким чином, слід відмітити, що приведення чинного законодавства у відповідність до європейських стандартів набуває дедалі більш чітко вираженого характеру; передбачено заходи щодо посилення роботи з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.; заходи, що охоплюють майже всі сфери суспільного життя і спрямовані передусім, на зміцнення демократії, принципу верховенства права, забезпечення гарантії дотримання й захисту прав людини та громадянина, розвиток ринкової економіки, реформування військової сфери; удосконалення національного законодавства і приведення його у відповідність до міжнародних стандартів.

Орієнтація України до Європи і аналогічно до НАТО відкриває перед Україною кращі перспективи в плані формування в ній процесів, які забезпечують перехід суспільства від індустріального до постіндустріального розвитку, а також входження її до сучасної глобальної системи міжнародного поділу праці. Інтеграція до Європи – це інтеграція до найрозвиненішої на сьогодні євроатлантичної структури колективної безпеки, на шляху до якої можна утвердити мир і демократію. Для України, щоб стати дійсно європейською державою, необхідно докорінно реформувати свій господарський комплекс, змінити засади його функціонування, забезпечити конкурентоспроможність своєї економіки на європейському ринку, європейські стандарти виробництва і рівня життя, побудувати демократичне громадянське суспільство, змусити владу поважати громадян. НАТО є не лише військовою, а й потужною економічною структурою. Економічне співробітництво в рамках НАТО ґрунтується на розумінні того, що тривалий політичний консенсус несумісний з економічним протистоянням і що усі члени Альянсу повинні прагнути взаємодії в економічній і політичній сферах і проводити консультації з усіх питань, які стосуються їхніх спільних інтересів. Економічне і військове співробітництво України з НАТО є взаємовигідним для обох сторін. Нині НАТО є найбільш надійним і налагодженим інструментом європейської безпеки. Саме з усвідомлення цього слід будувати стратегію партнерства України і НАТО.

Правові засади НАТО визначає Північноатлантичний договір (Вашингтонський договір) від 4 квітня 1949 року, який було підписано 12-ма країнами відповідно до ст.51 Статуту ООН, що декларує невід'ємне право незалежних держав на індивідуальну або колективну оборону. Вашингтонський договір підписали Бельгія, Велика Британія, Данія, Ісландія, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Сполучені Штати та Франція; у 1952 р. до Договору приєдналися Греція і Туреччина, Німеччина вступила до НАТО у 1955 р., а Іспанія – у 1982 р.

Головною метою НАТО є захист свободи і безпеки всіх її членів політичними та військовими засобами відповідно до Статуту ООН. Головними органами НАТО, які виробляють та приймають рішення і через які здійснюється співпраця в усіх галузях діяльності Альянсу є: Північноатлантична рада; Комітет оборонного планування; Група ядерного планування; **Основні комітети НАТО** (Політико-військовий комітет програми „Партнерство заради миру”, Політичний комітет, Група координації політики, Науковий комітет, Комітет з проблем сучасного суспільства, Вища рада з ресурсів, Група високого рівня, Економічний комітет, тощо).

НАТО є міжурядовою організацією, кошти для якої виділяються державами-членами НАТО. Переважна частина збройних сил та ресурсів НАТО, за винятком обмеженої кількості постійних штабів та невеликого контингенту постійних збройних сил, перебувають під командуванням і контролем своїх держав. У разі необхідності національні збройні сили частково або повністю можуть бути підпорядковані НАТО для виконання конкретних завдань. Кожна держава-член НАТО утримує дипломатичне та військове представництва в штаб-квартирі НАТО, а також цивільні та військові представництва в різних комітетах та командних структурах НАТО. Головний принцип діяльності НАТО полягає у визнанні усіма суверенними **державами-членами** необхідності співпрацювати задля безпеки кожного з членів. Солідарність серед членів Альянсу забезпечує те, що жодна з країн-учасниць не покладається тільки на власні зусилля у розв'язанні основних проблем своєї безпеки НАТО і дає змогу країнам-членам **досягти власних цілей** в питаннях національної безпеки через колективні зусилля. НАТО зобов'язує кожну державу-члена НАТО взяти на себе частину ризику і відповідальності, пов'язаних із спільною безпекою, водночас надаючи кожному з членів Альянсу можливість користуватися перевагами спільної безпеки. Відносини „Україна-НАТО” формуються на рівні переговорів і консультацій: НАТО висуває параметри, досягнувши яких Україна, щоб стати тільки кандидатом у члени НАТО, **має шанси в найближчому майбутньому вирішити такі завдання:**

- **орієнтованою датою було визначено 2008 рік**, проте багато залежить від нас самих, від проведення реформ, що відбуваються в політичній та військовій сферах;

- Україна на шляху до НАТО повинна реалізувати дві групи євроатлантичних принципів і задовольнити спеціальну програму вимог до країн-кандидатів в члени НАТО:

- a) перша група євроатлантичних принципів – цінності ефективної ліберальної економіки, спроможність витримувати конкуренцію з іншими ринковими силами всередині НАТО, спроможність взяти на себе зобов'язання, яких вимагає політичний, економічний і валютний союз;

демократії, свободи слова; верховенства права; свободи торгівлі; дотримання прав людини і громадянина; захист прав меншин;

б) друга група принципів політичної взаємодії – це відомі 10 принципів Гельсінської угоди країн-учасниць ОБСЄ, підписані в 1975 р., які є обов'язковими для країн-членів НАТО. Для реалізації всіх цих принципів необхідно 10-15 років.

Головні завдання України по шляху до вступу в НАТО:

- створення професійної армії (це має бути армія нової якості, армія, яка має захистити державу); прозорість військового бюджету країни та виконання фінансових зобов'язань щодо розбудови збройних сил і внесків в бюджет НАТО; впровадження інформаційних технологій і високоточної зброї, стандартизація зброї і обладнання з метою взаємосумісності країн-членів НАТО; регулярний обмін секретною інформацією між країнами-учасницями та їх захист відповідно до вимог НАТО; виконання угод, на яких ґрунтується Стратегічна концепція Альянсу; боротьба з корупцією, клановістю, бюрократизмом; наближення практики українського внутрішнього життя до стандартів ЄС.

Однією з основ державної політики інтеграції України до ЄС та формування нової політики ЄС щодо України є інформування населення **про історію ЄС**, економічне співробітництво з державами-членами, стандарти життя в європейських державах, правовий та соціальний захист населення. Європейська інтеграція є визначальним чинником як зовнішньої, так і внутрішньої політики держави, зміцнює безпеку та позитивно впливає на відносини України з іншими державами. Реалізація курсу на інтеграцію до ЄС забезпечує гарантії верховенства права, дотримання прав людини, розвиток в Україні громадянського суспільства і демократії, побудову соціально орієнтованої ринкової економіки. В українському суспільстві існує значний потенціал підтримки європейського вектора зовнішньої політики. Протягом 2004-2009 років різні соціологічні опитування населення України щодо ставлення до вступу до ЄС коливалися від 40 до 50 відсотків.

Аналіз соціологічних опитувань останніх трьох місяців 2009 року свідчить, що тенденція зростання збережеться і надалі у разі подальшого проведення інтенсивної інформаційно-просвітницької роботи. Проте в українському суспільстві досі не існує стабільної проєвропейської більшості. Це пов'язано з недостатнім рівнем інформування громадськості стосовно напрямів та перспектив європейської та євроатлантичної інтеграції України.

На шляху України до НАТО багато проблем:

- переозброєння армії і включення її до спільного військово-промислового комплексу;

- конфлікти між ЄС і НАТО відносно того, хто може стати лідером в ХХІ столітті – **Росія, Китай, Європа чи Японія**;

- згортання співробітництва з Росією;

- вибір між типами цивілізації та типами культур – європейською і євразійською;
- позиціонування держави як реального кандидата вступу до НАТО.

Шляхи і напрями оптимізації вступу України до НАТО:

- створити умови, за яких модернізація в сучасному українському суспільстві не буде мати зворотного характеру;
- оптимально захистити державні інтереси України;
- поєднувати розвиток внутрішнього життя країни із зовнішнім, щоб сприяти підвищенню конкурентоспроможності держави;
- шукати опорні точки в історії і сучасності, які відповідають менталітету українського народу;
- провести реформи в сфері державного управління, які б сприяли підвищенню ефективності гілок влади відповідно до стандартів ЄС;
- сприяти розвитку таких інституцій, як місцева демократія, громадянське суспільство, розвиток середнього класу;
- сприяти створенню стабільних умов для економічного розвитку й подоланню відставання України від розвинутих держав Європи;
- сприяти удосконаленню політико-правового форматування відносин Україна-НАТО.

Як свідчить соціологічний аналіз, Україна є державою, яка модернізується, проте ідея вступу до НАТО сприймається неодноково:

- 51% - заперечує доцільність вступу до Альянсу;
- 32% - підтримують ідею вступу до Альянсу у перспективі на протязі 5-15 років;
- 39,3% - провідною організацією у процесі забезпечення безпеки в Європі вважають ООН; 24,8- ОБСЄ; 15,2% - ЄС; 4,1 % - НАТО. 52% вважають за потрібне якнайвище вступити до ЄС.

На думку переважної більшості респондентів, Україна повинна прагнути досягнення амбіційних цілей: увійти **в двадцятку найбільш** економічно розвинутих країн світу – 31,4% або стати політичним і економічним лідером у своєму регіоні – 33,4%. Сьогодні мова має йти про нове позиціонування України в геоekonomіці з тим, щоб в результаті була змінена сама якість участі країни в міжнародних економічних процесах, враховуючи нову розстановку сил у світовій економіці. У період з 1980-х-1990-х рр. характерною рисою розвитку світового господарства у цілому було постійне зниження темпів приросту ВВП. З 4,6% у 1960-і р.р. цей показник знизився до 3,5 % у 1970-і роки, 2,9% - у 1980-і та 2,6% в 1990-і рр. Ще нижчими були темпи зростання в розвинених країнах світу. У 2006 р. на частку провідних індустріальних країн Заходу – „великої вісімки” – припадало 41% світового ВВП. Тоді як 50 років тому – 51% . Зниження питомої ваги „сімки” у світовій економіці на 10 відсоткових пунктів, або на 1/5, не було різким, але ж воно відбулося навіть при тому, що за вказаний період припало „економічне

диво” у ФРН і Японії, а Італія і Франція за темпами зростання не пасли задніх. Отже, в перспективі лідерство Заходу в геоекономіці не гарантоване. З кінця 1980-х р.р. до початку XXI ст. в результаті перемоги Заходу в „холодній війні” спостерігалось економічне, ідеологічне та геополітичне лідерство країн ліберально-демократичного капіталізму. Воно супроводжувалося перерозподілом на користь Заходу економічних, фінансових, людських та інтелектуальних ресурсів, які в масовому порядку перетікали в США і Західну Європу. Водночас під час розширення ЄС починає давати збої європейський проект. Даються взнаки прогресуюче старіння населення й агресивне небажання численних емігрантів з колишніх колоній асимілюватися в європейському культурному середовищі. Спроби прийняти Конституцію ЄС були заблоковані громадянами Нідерландів і Франції, а намагання виробити єдину зовнішню політику за найменшим спільним знаменником призводить до відносного послаблення об'єднаної Європи. **Обмеженість** ресурсів для підтримки розвитку в нових країнах-членах ЄС все більше орієнтує їх на використання національних ресурсів розвитку для скорочення свого відставання від країн –лідерів світу.

Слід також відмітити, що західна цивілізація не монолітна: між країнами Заходу, до яких часто відносять не тільки США і Європу, але й Японію, Австралію та інші держави, існують об'єктивні геополітичні та економічні неузгодженості. Однак при цьому Захід намагається виступати як відносно єдина геоекономічна і воєнно-політична реальність сучасного світу. Фундаментом цієї єдності є те, що Захід є коаліцією країн, об'єднаних ідеєю підтримання та утримання власного глобального лідерства. Однак поступово ситуація змінюється: донедавна багатьом здавалося, що Сполучені Штати приречені на одноосібне лідерство і навіть гегемонію у світі, але в 2006 р. частка Євросоюзу у світовому ВВП вперше перевищила частку США. З виходом глобалізаційних процесів за рамки західної цивілізації конкуренція набула загального характеру, а її предметом стали різні ціннісні орієнтири і навіть моделі розвитку, що створило фундаментальний виклик для усіх. На поверхню виходить такий напрям гострої конкуренції, як боротьба між двома моделями розвитку глобального капіталізму – ліберально-демократичним капіталізмом традиційного Заходу і авторитарним капіталізмом, флагманами якого завжди виступали азійські «тигри» і «дракони». Стрімкий прогрес країн Південно-Східної Азії, Південної Кореї вважали скоріше винятком, ніж правилом, проте бурхливе зростання Китаю не дозволяє більше займатися ескапізмом.

З відкриттям ринків Китаю та Індії, республік колишнього СРСР та арабських країн пропозиція на ринку робочої сили зросла на 3 млрд. осіб, тобто практично подвоїлася, а це - безпрецедентне зростання, Ці країни стали органічною країною світової економіки, однак основою модернізації цих країн залишається індустріалізація. У 2001-2005 р.р. темпи зростання промислового виробництва випереджали збільшення

обсягу вироблених послуг у Китаї, Індії, Малайзії, Монголії, В'єтнамі, Лаосі, Камбоджі, Таїланді, Туреччині, Ірані, Пакистані, Бангладеш, Узбекистані і Туркменістані. В Сінгапурі, на Філіппінах, в Індонезії та Республіці Корея промислове зростання за темпами незначно поступалося динаміці третинної сфери. На відміну від нових індустріальних країн і країн, що розвиваються, таких, як Бразилія, Росія, Індія і, особливо, Китай, Україна поки що не змогла пробитися на широкий світовий ринок і зайняти на ньому власні надійніші з постачання готової, а не сировинної промислової і сільськогосподарської продукції. **В Україні у структурі реальної економіки** на споживчий сектор припадає 19,7%, інвестиційно-інноваційний - 18,2%, енергосировинний – 23,8%, інфраструктурний – 19,7%. Що стосується світової економіки, зокрема розвинутих країн, то в них на споживчий сектор припадає до 50% ВВП, інвестиційно-інноваційний – до 20%, енергосировинний – до 7%, сектор інфраструктури - до 30%. Відставання України обумовлено надто низькими частками споживчого сектора та сектора інфраструктури, надто великою часткою енергосировинного сектора; проте найбільші проблеми – в інвестиційно-інноваційному секторі. В Україні відсутній ефективний механізм конвертації заощаджень в інвестиції, **тому актуальним залишається перехід від факторної до інвестиційної моделі** з наступним розширенням інноваційних факторів розвитку. Якщо економіка залишиться сировинною (за підсумками 1 півріччя 2007 р. частка сировинної продукції в обсязі реалізованої продукції добувної та переробної промисловості склала 68,5%, а інвестиційної – лише 14%), то економічне зростання ніколи не зможе перетворитися на економічний прогрес. Проте в Україні є необхідні передумови не тільки для економічного зростання, але й для економічного і соціального процвітання, Насамперед це значні людські, технологічні, виробничі і природні ресурси: підприємливі та освічені люди нового покоління, виробничий і науково-технічний потенціал, що слугує стартовим майданчиком переходу до зростання, яке створює конкурентну основу економіки. Ключове завдання – перехід від експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу економічного розвитку.

Методика антропологічної експертизи зводиться до того, наскільки ця політика НАТО відповідає інтересам і потребам народу, навколо якого ведуться гарячі дискусії і висловлюються різні точки зору:

1) Політика України відносно НАТО не відповідає інтересам України, що місце України в лоні країн СНД, перш за все з Росією: збалансовані і гармонічні відносини з Росією Україна розглядає як невід'ємну частину інтеграції до Європейського Союзу;

2) Європейська політика США направлена на послаблення єдності Євросоюзу: вступ України в НАТО, за яке виступає Вашингтон, слугує не інтересам укріплення безпеки України, розширення воєнної

присутності в Європі; після завершення холодної війни воєнний характер НАТО залишився таким, яким і був: пропагуючи стабілізацію в регіонах реальних (Балкани) і уявних (країни Балтії, Польща) конфліктів в Європі він слугує засобом забезпечення гегемонії США над Європою і запобігання створення власних потужностей Європейського Союзу в рамках загальної політики в сфері безпеки і Оборони (ОПБО);

3) Більшість визначних політиків вбачає місце України в Євросоюзі, так як Україна як єдина європейська держава у порівнянні з Росією і Молдовою може розглядатися як претендент на членство в Євросоюзі;

4) Вступ України в НАТО більшість населення розглядає: а) як нову хвилю розширення НАТО на Схід; б) як геостратегічну ініціативу США, направлену проти Росії.

Для реалізації антропологічної експертизи процесів, що відбуваються в сучасному світі, необхідно:

- продовжити розробку методології і методики індексів соціального (гуманітарного виміру) регіонів, що включає в себе індекс якості і безпеки життя, індекс людського (соціального) розвитку і капіталу, індекс суспільства, що базується на знаннях, індекс освіти, науки, самореалізації людини в умовах кризового соціуму, з метою досягнення європейських стандартів життя;
- провести моніторинг громадської думки шляхом всебічного аналізу результатів соціологічних опитувань і виявлення мотивацій, що формують ставлення населення різних регіонів та цільових груп до НАТО і членства України в цій Організації, а також дослідження факторів, які впливають на суспільну думку

Державна цільова програма інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2008 - 2011 роки направлена на: підвищення рівня поінформованості громадян про зміст і шляхи реалізації національних інтересів; сприяння виконанню завдань програми євроатлантичної інтеграції України, створення умов для свідомого самовизначення громадян щодо приєднання України до НАТО; забезпечення підтримки державної політики євроатлантичної інтеграції, що передбачається досягти шляхом активізації роботи з інформування населення про євроатлантичну інтеграцію України та діяльність НАТО; підвищення рівня поінформованості громадян про євроатлантичні інтеграційні процеси, переваги членства в НАТО та перспективи співробітництва України з Альянсом; посилення контролю за інформаційно-просвітницькою діяльністю органів державної влади у сфері євроатлантичної інтеграції; проведення моніторингу громадської думки; співпрацю органів державної влади з громадськими організаціями у поширенні зазначеної інформації.

Впровадження механізму інформування громадськості щодо євроатлантичної інтеграції України передбачає:

- створення за умови фінансової та адміністративної підтримки держави спеціалізованої інформаційної мережі для проведення ефективної інформаційної роботи з підтримки євроатлантичного курсу України;

- створення потужних інформаційних ресурсів з питань євроатлантичної інтеграції здійснюється шляхом формування бази даних про лідерів громадської думки, провідних експертів і фахівців у галузі євроатлантичної інтеграції та залучення їх до виконання завдань Програми;

- підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, вчителів і викладачів навчальних закладів з питань євроатлантичної інтеграції;

- поширення в суспільстві об'єктивної інформації з метою сприяння формуванню кожним громадянином власної думки щодо членства України в НАТО.

Подолання негативних стереотипів щодо співпраці України з НАТО та формування позитивних мотивацій населення до членства в Альянсі здійснюється шляхом проведення широкої роз'яснювальної роботи із залученням органів державної влади, навчальних закладів, засобів масової інформації, недержавних організацій, іноземних представництв; об'єктивного інформування громадськості про діяльність та завдання Альянсу; виявлення мотивацій, що формують ставлення цільових груп населення до НАТО і членства України в цій Організації; розроблення і виконання цільових регіональних інформаційних програм та проектів; інформування про зміст національних інтересів у відносинах з НАТО, зокрема щодо гарантування незалежності України, її територіальної цілісності та суспільного прогресу, сприяння розвитку демократичних інститутів громадянського суспільства, захисту прав і свобод людини; демонстрації позитивного досвіду та переваг від членства в НАТО сусідніх з Україною держав Центральної та Східної Європи.

Виконання Програми дасть змогу:

- створити сприятливе інформаційне середовище, необхідне для послідовного дотримання проголошеного курсу на європейську і євроатлантичну інтеграцію України;

- підвищити поінформованість громадськості з питань ЄС і НАТО;

- посилити політичну підтримку ідеї членства України в ЄС і НАТО;

- активізувати транскордонне співробітництво регіонів України з відповідними регіонами держав-членів ЄС;

- збільшити середньодобовий обсяг телевізійного та радіомовлення за рахунок створення теле- і радіопрограм про європейську та євроатлантичну інтеграцію України;

- збільшити обсяг друкованої продукції (книжок, інформаційних буклетів, брошур, довідників, наукових, публіцистичних та інших праць) з історії та перспектив розвитку ЄС і НАТО;

- збільшити обсяг інформації з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України у друкованих засобах масової інформації;

- створити нові та поповнити діючі Інтернет-сторінки інформацією з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Висновки

З метою реалізації державної цільової програми інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки необхідно:

- збагатити та розширити міжнародну співпрацю із зарубіжними університетами й освітянськими центрами, міжнародними організаціями та науковими асоціаціями з метою спільного наукового співробітництва з соціально-гуманітарних та управлінських дисциплін, розширення участі українських ВНЗ у міжнародних освітніх соціально-гуманітарних програмах ЄС як важливого фактора євроінтеграції.

- здійснити якісні зміни у змісті вищої освіти як складової професійної підготовки викладачів, розширивши практику взаємодії освітніх інституцій для підвищення кваліфікації викладацького складу в контексті Болонської та Копенгагенської декларацій, що сприяє формуванню гуманітарного та соціального капіталу нації;

- висвітлювати діяльність фонду «Ефективне управління» (Фонд Р.Ахметова), що розробляє конкурентоспроможність України на національному і регіональному рівнях, звіт якого про конкурентоспроможність регіонів став передумовою реалізації проекту економічного та соціального розвитку регіонів;

- сприяти розвитку електронних бібліотек та електронних підручників з соціально-гуманітарних та управлінських дисциплін, які відіграють провідну роль у науковому інформаційному забезпеченні освіти, науки, культури, управління з питань європейської та євроатлантичної інтеграції;

- розгортати впровадження нової парадигми вищої освіти в контексті глобалізації, що закріплена Болонськими деклараціями, як відповідь на виклики цивілізації і одночасно як відповідь на потреби людини з метою знайти своє місце у глобальному просторі, адаптуватися до навколишнього середовища, сприяти підвищенню якості освіти, упровадженню нових методик і концепцій в освітянський процес;

- удосконалювати кредитно-модульну систему, яка базувалася б на синергетичних засадах з метою формування творчого підходу, інноваційного мислення, креативності як засадничої основи навчального процесу, культурного та світоглядного самовизначення особистості, залучення до активного процесу наукових відкриттів;

- сприяти формуванню професійно-орієнтованої освіти ВНЗ, направлену на формування цілісної особистості, створення простору для становлення культуротворчої особистості, розвитку креативного та

духовного потенціалу особистості, духовних цінностей та освітньо-культурного ідеалу особистості.

- сприяти формуванню культурного простору регіону як чинника становлення культурної та цілісної особистості, постійно аналізувати культурно-виховне становище регіонів, що характеризується високим рівнем сталого розвитку, можливостями управління ним, що потребує досліджень у сфері соціології культури, етнокультурології, політології культури, політекономії культури, гуманітарно-правової культури.

Перспективи подальших наукових досліджень: формування концепції євроатлантичної парадигми в контексті глобалізації та інформаційної революції; дослідження основних напрямків розвитку євроатлантичного співробітництва в умовах глобалізації і вирішення глобальних проблем людства; вироблення організаційно-економічного механізму розвитку євроатлантичної політики України в епоху глобалізації; розробка парадигми сталого економічного, соціального і культурного розвитку сучасного українського суспільства в умовах євроатлантичної інтеграції; розробка механізму соціально-орієнтованого управління в епоху глобалізації; вироблення методології ключових принципів просторової організації євроатлантичної інтеграції.

Джерела

1. Довідник НАТО: Office of information and Press NATO-1110. - Brussel: Belgium, 2001. - 608 с.
2. Довідник НАТО. НАТО Ревю: Центр інформації та документації НАТО в Україні : Публікації -Б.м., 2002. - 1 диск.
3. Партнерство Україна - НАТО/ Укл. І.Жовква. - К.: Видавництво Freedom House в Україні, 2002. - 32 с.
4. НАТО: Справочник: Юбилейное издание к 50-ой годовщине НАТО. -Брюссель: Отдел информации и прессы, 1998.-408 с. - (Организация североатлантического договора).
5. Празький Саміт і трансформація НАТО : Довідник. -Брюссель, 2003.-106 с. - (НАТО OTAN).
6. Україна-НАТО: Майбутнє в руках минулого. - К.: Заповіт, 2004.-176 с. - (Бібліотека Центру Разумкова).
7. Зміцнення безпеки та поширення стабільності шляхом розширення НАТО. -К.: Центр інформації та документації НАТО в Україні, 2004. - 8 с.
8. Брифінг НАТО - травень 2004: Сили реагування НАТО. - К.: Центр інформації та документації НАТО в Україні, 2004. - 6 с.
9. НАТО у XXI столітті. - К.: Центр інформації та документації НАТО в Україні, 2004. - 23 с.
10. Новини НАТО , Вип. 2. - К.: Центр інформації та документації НАТО в Україні, 2004. - 15 с.

Стаття надійшла 20.11.09 р.